

ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ ОСОБИСТІСНОЇ ТРАЕКТОРІЇ УСПІХУ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ В ОСВІТНО-ІНФОРМАЦІЙНОМУ СЕРЕДОВИЩІ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

The study deals with consideration of the problem of looking for the ways of optimizing students' personal and professional development at higher educational institutions. The study resulted in determining the importance of trends in students' personal and professional development as a factor of optimizing educational outcomes of the future specialists' training. Taking into account personal characteristics of subjects involved in the educational process as systemically important conditions of optimizing occupational training will facilitate effective personality professional development by providing individual learning pathway for successful lifelong education.

Швидка зміна інформаційних потоків в синергетичному освітньому середовищі, інтеграція та диференціація наукових галузей, вимоги ринку праці сприяли формуванню кардинально нових дослідницьких і практичних завдань перед освітньою системою, розглядаючи її як продукт формування образу зовнішнього світу у внутрішній світ особистості як професійного суб'єкту, якому належить провідна роль у формуванні наукового та інтелектуального потенціалу країни.

Світовий досвід дослідження змін, які відбуваються в інформаційно-освітньому середовищі (ІОС) закладу вищої освіти, засвідчив, що потужним резервом у цьому плані є рефлексивний підхід, який сприяє формуванню такого ІОС в навчальному процесі ЗВО, освітні суб'єкти якого усвідомлюють як професійно, так і особистісно доцільними кожен їх складову, визначаючи та корегуючи ті чинники, що гальмують чи деформують досягнення ефективності і якості професійно-особистісного становлення студента при врахуванні зворотніх зв'язків між нормативною траєкторією успішності навчання та індивідуальними темпами і напрямками особистісного і професійного становлення майбутнього фахівця.

Застосування нової діяльнісно-результативної освітньої парадигми, основу якої складає рефлексивно-компетентнісний підхід, визначило перехід від процесного підходу в організації професійної підготовки майбутніх фахівців до результативного, сприяючи тим самим формуванню нових освітніх результатів, що складають основу цілей підготовки [В. Луговий, О. Слюсаренко, 2010], пов'язаних із забезпеченням країни фахівцями – професійними суб'єктами, адаптованими до швидкозмінних умов ринку праці, які здатні компетентісно, самостійно і відповідально вирішувати функціонально невизначені проблеми; готові до постійного профільного зростання, соціальної та професійної мобільності.

З огляду на це, важливими стають не лише структура і зміст сформованих продуктивно-особистісних знань, а й інтегровані вміння творчо діяти та оптимально приймати рішення завдяки сформованості системно-планетарного мислення як здатності продукувати нові знання, вміння та навички в непередбачуваних умовах відкритого інформаційного простору [Е. Лузік, 2009].

Відомо, що традиційна підготовка у закладах вищої освіти формує процес, в якому діяльнісно-рольові компоненти навчання відображають лише одну – знанєву складову професійної компетентності майбутнього фахівця, формуючи так зване контекстно-алгоритмічне бачення світу, а не інформаційно-синергетичний простір, що включає невизначені задачі, проблеми, гіпотези та змінні аксіоми.

У результаті такої підготовки в майбутнього фахівця практично відсутня проблемно-пошукова самостійність у процесі формування нових знань та умінь, відповідальність в проектно-особистісній діяльності, що формує та систематизує складові професійної компетентності. Практика доводить, що значний відсоток студентської молоді обирає майбутню професію за зовнішніми мотивами, які не пов'язані зі змістом й особливостями їхньої майбутньої професійної діяльності, що зумовлене відсутністю когнітивних освітніх стратегій та психологічного супроводу процесів особистісного і професійного розвитку студентів, недостатньою увагою до міжособистісних комунікативних відносин, не врахуванням індивідуальних особливостей студентів у процесі навчання в ЗВО.

У той же час, на думку ряду дослідників (О.Бодальов, А.Деркач, Е.Зєр, Е. Еріксон та ін.), як протягом освітнього процесу в закладах вищої освіти, так і в процесі ефективної професійної діяльності відбувається оновлення, розширення і поглиблення структури і змісту професійної компетентності фахівця, при цьому успішність його подальшого професіогенезу залежить як від рівня розвитку самої особистості, так і її професійної самоорганізації. Саме тому суб'єктивні (особистісні) характеристики (психічні новоутворення та розвиток особистості) мають виступати системоутворювальними умовами (критеріями) оптимізації професійної підготовки, оскільки вони відповідають, за успішну актуалізацію професійних знань, умінь та навичок особистості в реалізації її траєкторії успішного навчання протягом життя [Е.Лузік, 2009].

Метою дослідження є запровадження когнітивних освітніх стратегій у ЗВО, що сприятимуть виявленню ключових напрямків психологічного впливу на освітній процес підготовки майбутніх фахівців для формування їх професійної суб'єктності. Об'єктом є інформаційно-освітнє середовище ЗВО. Предметом дослідження є умови і фактори навчальної активності студента в ІОС для формування моделі особистісної траєкторії успіху майбутнього фахівця на засадах когнітивних освітніх стратегій рефлексивного підходу.

Гіпотеза дослідження полягає в тому, що ефективність особистісного розвитку і професійного становлення майбутніх фахівців значною мірою залежатиме від виявлення і подолання психологічних чинників, що негативно впливатимуть на навчально-виховний процес, та сприятимуть виявленню ключових напрямів зовнішнього психологічного впливу.

Основна концептуальна думка дослідження полягатиме в тому, що своєчасне виявлення та усвідомлення студентами використання корекційних заходів щодо чинників, які деструктивно впливають на їх навчальну активність і професійне становлення, будуть сприяти поєднанню перспектив особистісного і професійного розвитку студентів, підвищенню ефективності і результативності навчання та професійного становлення, при цьому ефективність формування професійної суб'єктності майбутнього фахівця у закладах вищої освіти, на наш погляд, має базуватися в площині дидактичного моделювання освітнього процесу, розуміючи під цим терміном систему цілебумовлених та цілеспрямованих дій, яка надійно та валідно спроможна забезпечити адекватне засвоєння змодельованих властивостей, зв'язків і відношень інформаційно-динамічного пізнавального і перетворюючого об'єктів природного та соціокультурного спрямування, де суб'єктом діяльності виступає мисленнєва діяльність особистості майбутнього фахівця [Е.Лузік, М. Євтух, 2015].

Розглядаючи освітню систему закладу вищої освіти як особистісно-діялісну, що керується основними законами існування та еволюції соціально-технічних систем і відповідає залежності розвитку та ефективності функціонування від ступеня її відкритості; співвідношенню випадкового і закономірного та домінуванню асиметрії як умови її стабільності; виживання і еволюції в цілому, сформулюємо основний результат навчально-виховної складової освітньої системи – професійну компетентність фахівця як індивідуально-психологічне утворення, яке включає досвід, цінності, знання, вміння, психологічну готовність до даного виду професійної діяльності, готовність та здатність приймати самостійно і відповідально рішення при здійсненні професійної діяльності, представивши її як багатовимірний вектор мети освітнього процесу у закладах вищої освіти.

У той же час, незважаючи на багатоаспектність наукових досліджень, присвячених особистісному розвитку і професійному становленню майбутнього фахівця, досить багато питань з даної проблеми залишаються невирішеними.

Так, наявність суперечностей між необхідністю створення гнучкої педагогічної системи неперервної підготовки майбутніх фахівців в динамічно-синергетичному освітньому просторі і відсутністю діючих зворотніх зв'язків, що необхідні для організації оперативної корекції навчально-виховного процесу; між необхідністю моніторингу, проектування і прогнозування ефективного

освітнього процесу і застарілими методами оцінювання продуктивних знань та інтегрованих умінь майбутніх фахівців, дозволяє нам розглядати відкриту освітню систему ЗВО, в цілому, як просторово-часову модель, що включає інформаційну (знання, уміння, навички), розвиваючу (задатки, здібності) і виховну (потреби, мотиви, цілі) складові, а навчально-виховний процес як одну із складових сучасного освітньо-пізнавального середовища закладів вищої освіти, що має здійснюватися за спіралевидною кривою в системі координат, яка включає інформаційну, розвивальну і виховну складові, а також формулювати цілі – компетенції різних рівнів освітніх систем в залежності від співвідношень предметно-видових, загально-пізнавальних і виховних цілей [Е. Лузік, 2017].

Згідно з компетентнісним підходом, в якості системоутворювальних чинників формування складових професійної компетентності майбутнього фахівця в закладах вищої освіти вибираємо вектор мети (компетенцій) і вектор результату (компетентностей), виходячи з того, що поряд з формуванням цілей підготовки необхідно враховувати і вимоги їх виміру у вигляді критеріїв співвідношення цілей (компетенцій) і реальних результатів освітнього процесу (компетентностей). При цьому особливості

функціональної залежності $\vec{R} = \vec{F}(G)$, де \vec{R} – результат процесу підготовки, $\vec{F}(G)$ – функціонал цілей освітньо-кваліфікаційних рівнів, обумовлені наявністю індивідуальної (психологічної) підсистеми освітнього середовища закладів вищої освіти, що включає задатки, здібності, потреби, мотиви, цілі всіх суб'єктів освітнього процесу.

Доведено, що умова відмінності від нуля другого дидактичного інваріанту $D_2(I)$ є необхідною умовою гармонійного (спіралевидного) процесу навчання, при якому перехід студента на новий освітній рівень здійснюється за оптимальною траєкторією [Е.Лузік, 1996].

В якості доказовості ефективності психолого-педагогічного супроводу освітніх результатів особистісного розвитку і професійного становлення майбутніх фахівців закладів вищої освіти в дослідженні було проведено педагогічний експеримент, базою для якого стала кафедра педагогіки та психології професійної освіти Факультету лінгвістики та соціальних комунікацій НАУ. Усього на різних етапах дослідження в експерименті брали участь 88 студентів, викладачів і фахівців в галузі практичної психології. Результати здійснення педагогічного експерименту, що відбувався в умовах реального навчального процесу, засвідчили збільшення кількості студентів з показниками продуктивного і креативного рівнів після проведення експерименту і, відповідно, зменшення кількості студентів на репродуктивному рівні. У той же час наявність студентів з низьким рівнем сформованості особистісного розвитку і професійного становлення пояснюється, в першу чергу, слабкою сформованістю орієнтаційно-ціннісної компетентності, тобто бажанням отримати лише диплом, а не освіту за фахом.

1. Підсумовуючи викладений матеріал, вважаємо, що очевидним є той факт, що найбільш руйнівними та загрозовими чинниками для вищої освіти є відсутність: розуміння потреб у реформації освітньої сфери перед інноваційними процесами; психологічного супроводу процесів особистісного і професійного розвитку студентів; врахування індивідуальної складової суб'єктів освітнього процесу.

2. Врахування особистісних характеристик суб'єктів освітнього процесу, як системоутворювальних умов (критеріїв) оптимізації професійної підготовки, сприятиме ефективному професійному розвитку особистості в реалізації особистісної траєкторії успішного навчання протягом життя.

3. Ефективність дидактичного моделювання формування професійної суб'єктності майбутнього фахівця спроможне забезпечити адекватне засвоєння змодельованих властивостей, зв'язків і відношень інформаційно-дидактичного пізнавального і перетворювального об'єктів природного та соціокультурного спрямування, де суб'єктом діяльності виступає мисленнєва діяльність особистості майбутнього фахівця, формуючи знання як спрямованість та переконання особистості, доводячи уміння та навички до майстерності і професійних здібностей.

4. Систематичний моніторинг і коригування освітнього процесу на підставі визначених зворотніх зв'язків дозволяє реалізувати індивідуально-зорієнтований підхід у навчанні і можливість систематичного коригування освітнього процесу у закладах вищої освіти.

Сформульований в дослідженні алгоритм оптимальності особистісного розвитку і професійного становлення майбутнього фахівця підтверджують спіралевидність освітнього процесу в закладах вищої освіти в системі координат, що включає інформаційно-знанняву, мисленнєво-розвиваючу та мотиваційно-виховну складові, при яких перехід студента на новий освітній рівень буде здійснюватися за оптимальною траєкторією.

Література

1. Луговий В.І., Слюсаренко О.М. Застосування синергетичного підходу до визначення компетентностей як основа кваліфікації. Вища освіта України: теоретичний та науково-практичний часопис [за ред. В.Ш. Лугового, М.Ф. Степка] – К.: Запоріжжя: Класичний приватний університет. 2010. – № 1. – дод. 1 – Тематичний випуск: «Наука і вища освіта: технології взаємодії». – 151–159.
2. Лузік Э.В. Теория и методика общенаучной подготовки в инженерной высшей школе. Дис. на соискание уч. степени д-ра пед. наук – К. : 1996. – С. 650.
3. Лузік Е.В. Системоутворюючі фактори управлінської діяльності інтегративно-діяльнісної системи вищої технічної освіти // VI Міжнародна науково-методична конференція «Духовно-моральне виховання і професіоналізм особистості в сучасних умовах» 30 – 31 жовтня 2009. Ч.1 – Київ-Вінниця, 2009. – С.199– 205.
4. Лузік Е.В., Свтух М.Б. Системне моделювання процесу професійної підготовки майбутніх практичних психологів в авіаційному ВНЗ // Вісник НАУ. Серія: Педагогіка. Психологія: зб. наук. пр. – Вип. 1(6). – К.: НАУ, 2015. – с. 88–93.
5. Лузік Е.В. Інноваційні технології в системі інформаційно-технологічної вищої освіти // Актуальні проблеми вищої професійної освіти: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції 17 березня 2017 р.– К.: НАУ, 2017. С. 94–96.
6. Чупахін С. А. Роль обратных связей в процессе формирования профессиональной компетентности инженеров-связистов / С. А. Чупахін // Scientific Letters of Academic Society of Michal Baludansky. – Košice, Slovakia, 2015. – Vol. 3, № 2. – P. 60–63.